

Час сіяти

Радій Радутний

ЧАС СІЯТИ

Чорної глибокої ночі серед чорних похмурих скель...

Ні. Не так. Не варто починати ані з чорнухи, ані навіть з суцільної непроникної чорноти. Зараз у світі й справді забагато чорного кольору. Але все-таки до суцільної чорноти ще не дійшло.

Чорні скелі, якщо й були вони колись чорні, зараз ховалися під суцільним покривалом зі снігу. Не можна сказати, що сніг був чистим і сяяв на сонці — бо не було сонця, й місяця теж не було, й цікаві зорі не роздивлялися, що ж воно робиться на мізерній тій порошинці. Наче й маленька порошинка, геть непомітна, а скільки галасу, особливо у радіодіапазоні!

Втім, останнім часом галасу трохи поменшало.

Сірим було небо, й світанок був сірим, і сніг не виблискував тисячами маленьких алмазів, а вкривав землю товстою сірою ковдрою. Старою. Багаторічною. Збитою й зваляною, в деяких місцях затужавілою до каменючої твердоти — хоч танками їдь.

Або літаком сідай — не проломиш.

Не проломив.

Літак був хитрої форми й не менш хитрого кольору. Навряд чи у когось повернувся б язик назвати його гарним або хоча б зграбним. Хіба, може, у якогось з його ж конструкторів — але це таке діло, своя дитинка кожному здається найкращою, хай навіть це покруч із покручів.

Сірим був літак. Сірішим від торішнього снігу, якщо можна так висловитись. Ніби простояв він кілька років у місці, де було дуже багато пилуки й жодної прибиральниці. Ніби там регулярно проїжджали машини й бризкали грязюкою з-під коліс. Ніби бригада халтурників-малярів взялися пофарбувати його чорною фарбою, але половину вкрали, залишки розбавили тим, що під рукою було, та й наляпали, куди дотяглися, а куди не вистачило — то й покинули.

Брудно-сіро-плямистого кольору літак — і це лише у видимому діапазоні, а в радіо— та інфрачервоному — то й взагалі здавався чорною діркою у чорному небі. Дивилися на нього радари — й не бачили; цілилися інфрачервоні детектори — і облизня ловили охолодженими своїми очима; розставляли вуха-антени пасивні системи радіовиявлення — та перепитували одна в одної:

— Га? Що? Де?

Ніде. Ніщо. Нега.

Ніхто нікуди не летів, не планував, не збирався, й навіть з ангару не виїжджав!

У разі, якщо все-таки хтось щось помітив, літак міг негайно сісти на будь-якому майданчику розміром більше за басейн на задньому дворіку, й придуритися чи то випадковою флуктуацією атмосфери, чи то глюком оператора.

А інших літаків у тутешньому небі давно не водилося. Та й цей був старенький.

І чоловік, що виліз з кабінки, теж був немолодий. Тьмяно-сірого кольору були його очі, ніби теж вкриті шаром маскувального покриття; й плямисто-сірим здавалось волосся — бо надто вже багато траплялося сивини. І навіть шкіра на обличчях та руках здавалася сірою, наче пилом притрушеною. Або наче дуже багато років не бачила сонця.

Ані справжнього, весняного, лагідно-пустотливого; ані літнього, пекучого та кусючого; ані осіннього, мудрого недокучливого; ані хоча б мертвоотно-сліпучого холодного зимнього.

Втім, багато людей вже давно не бачили сонця.

Й працював чоловік старечими рухами — обережними та ощадливими. Не тими скупими порухами, якими щось роблять голодні або знесилені — ні, у жодному разі. Скупими були його рухи, але точними.

Витягти блок з гнізда. Встановити на сніг. Натиснути. Відійти.

Металева цеглина негайно заблимали вогниками-індикаторами, зіп'ялась на цибаті павучі лапки, вирівнялась-горизонтувалась й узялась до роботи. Скуштувала повітря навколо себе, занурила язика в сніг. Пробилася до споконвічного кам'яного підґрунтя. Поцокала сейсмовипромінювачами, прислухалася акустичними та вібраційними датчиками. Випустила антенку, спробувала почути якийсь із своїх супутників, не знайшла. Спіймала ворожий, придурилася ворогом, запитала номер та координати, той відповів. Подякувала.

Дала знати господарю — так, помилки немає. Це тут.

Чоловік і сам знав, що це тут. Багато років знав, а перед тим ще більше років здогадувався. Важко було б і порохувати ті роки, хіба що приблизно...

Він на якусь мить розтанув, перестав здаватися сталевим відростком свого літака, рухомим його датчиком, на кшталт язика металевої цеглини. Став людиною. Став хлопчиком чи то десяти, чи то дванадцяти років. Щасливим хлопчиськом, тому що батьки, нарешті, подарували його омріяну іграшку — касетний магнітофон. Більш того — у магнітофоні був і приймач! Щоправда, без короткохвильового діапазону, лише СХ-УКХ, щоб не було й спокуси послухати "Голос Америки", але хитрі американці одну годину на добу, на світанку, працювали і на середніх хвилях.

Може, відтоді чоловік й полюбив рано прокидатися.

А ще у тому касетнику був вбудований мікрофон й хлопчина почав записувати все підряд — від капіталістичної музики з приймача до розмов у кімнаті. Не приховано, ясна річ — де заховаєш скриньку розміром трохи меншу за "дипломат", яка ще й гуде та порипує китайською неякісною касетою? Відверто записував. Просто так. Для розваги. Всякі побутові розмови.

Або монологи діда.

Старенького дідуса, який вже не міг водити онука "он до тієї гори!" й не катав більше на дерев'яній тачці. Не вбивав сапою гадюк на городі, та й взагалі на город все менше й менше виходив. І навіть говорив все повільніше та повільніше.

Хлопчик слухав про те, як дід літав на верткому, швидкісному, комизистому біплані-винищувачі й десь в глибині душі, мабуть, не зовсім вірив. Але слухав. Й записував на касетний магнітофон.

Давно вже не було того магнітофона, й бозна-де згинули ті касети — не живуть вони стільки років; а от голос діда з певного часу все частіше й частіше звучав у вусі. Спочатку — через навушник, підключений до програвача компакт-дисків. Потім — з mp3-плеєра. Потім — з мобіли, й через деякий час навушник вже не тягнувся дротом до тої мобіли, а лише транслював те, що вона передавала йому по Bluetooth. Кінець-кінцем все, що лишилось від дідуся, помістилося у крихітку-намистинку, а та назавжди оселилася глибоко у вушному каналі — зовні й не видно.

Голос діда звучав з потріскуванням та порипуванням, хоча давно вже не було рухомих частин в аудіо-пристроях, не крутилась бобіна й не терлася об голівку стрічка. Чоловік навіть хотів-був прогнати записи через фільтр — але передумав. Кінець кінцем, це був не лише голос діда, але й голос часу. Відгомін тих часів, коли він був маленьким, а магнітофони великими. Коли мав геть мізерні можливості, але дуже великі сподівання та наміри. Коли все ще було попереду, а позаду були лише дитсадок та пів-школи.

Цікаві були часи. Не сказати, щоб дуже хороші, але цікаві.

"...вилетіли утрюх, — бурмотів у лівому вусі дід. — Ланкою. Дурнувата то була практика, дуже незграбною була ланка — і в бою, й просто так. І не зманевруєш як слід, й слідкуй весь час, щоб не зіткнутися. Парою набагато краще. Але це ми зараз такі розумні, а тоді... тоді, онучку, ми ще багато чого не знали. От за це нас і били."

Били добряче. Хтозна, чи то дідові оповіді "про війну" породили в хлопчика цікавість до історії, чи то бабусині історії про те, як було "до війни". Порівнявши перше й друге, хлопчина зробив несподіваний висновок, що за війни людям жилося краще. Посміявся сам над собою — бо ж явна дурниця. Й був сильно здивований, коли набагато пізніше висновок той... підтвердився!

Війна очистила землю від підлості та брехні, чорне знов стало чорним, а біле білим. Якби на цьому й зупинились — було б непогано, але не зупинилися. Чорне з білим знову переплелися й змішалися у сіру круговерть та безладдя, й навіть блакитне небо — саме небо! — не витримало й затягнулося сірим кошлатим безладдям.

А війна так і не зупинилась. Саме тому й не було місця у тому небі літакам без антирадарного покриття; не варто було дихати непрофільтрованим повітрям; саме тому треба було придурюватись ворогом лише для того, щоб взнати номер та координати супутника. Й саме тому безліч людей багато, багато, багато років не бачили сонця.

Навіть коли виходили на поверхню.

Аналізатор свою роботу закінчив, настала черга іншого приладдя. В корпусі літака відчинилася шахта, вистрелила літаючою тарілкою — такого ж брудно-сірого кольору. Негайно зачинилася — щоб жоден радар не мазнув своїм променем по відкритому місцю, щоб не блимнуло на екрані яскравим спалахом чистого, неприкритого металу, щоб не зреагував який-небудь автомат класу "Мочивсещоворушиться".

Випущений зонд теж на місці затримуватись не став — хитрим зигзагом відлетів метрів на сто, лише там наважився піднятися на висоту дерев й полинув над лісом. По спіралі полинув, й знову ж таки по хитрій. Такій, щоб навіть як і завважить хтось на радарі — то не зрозумів би, ані звідки він стартував, ані що шукає.

А якщо раптом таки помітять — то щоб негайно, негайно, негайно повести за собою ракету. Й, придурюючись великим літаком, сподіватися, що за нього помстяться.

Хитра була техніка, ніякого порівняння з дідівською.

"... молоді, і техніка була молодю. Ще не знали, як краще літати, й воювати не вміли. Спочатку взагалі думали, що аероплан годиться лише для розвідки — ну, й розвідували. Потім стало образливо — летиш, було, на півкілометрі, під тобою ворог, й він тобі нічого не зробить, хіба що обматюкає. Пробували з револьверів стріляти, гранати кидати. Ну, може когось і вбили. Потім з'явилися авіастріли..."

Змалку онук думав, що авіаційні стріли мало чим відрізняються від звичайних. На звичайних він розумівся — оого скільки навколишніх ліщин пожертвувало свого гілляччя для луків! А скільки очерету пішло на стріли — можна було б, мабуть, й хату вкрити.

А пізніше виявилось, що авіастріли й на стріли не схожі, а, скоріш, на маленькі залізні бомбочки.

Знаєте, як воно — коли розбивається одне з дитячих вражень? Знаєте. Всі бували шоковані, коли рано чи пізно довідувались, що Діда Мороза немає.

Зонд-тарілка покрутився над лісом, виявив джерело тепла, знизився, зробив кілька знімків. Під скелею, що каптуром звисала над крихітною галявинкою, розташувалась невеличка родина елоїв. Чоловік, двоє підлітків, три чи то дружини, чи то дочки... втім елої різниці між ними не бачать. Ще хтось — невизначеного віку та статі, бо нема голови й ноги.

Невеличке багаття, шматок м'яса на шпичці. А голову, мабуть, сирою з'їли.

Що ж, їхня справа. Вони зробили свій вибір. Ще тоді, коли генетично перебудовували метаболізм, щоб можна було спати в снігу й бачити в темряві. Величезні очі, гладенька, непроникна для холоду шкіра неймовірно білого кольору, довгі та стрункі ноги — щоб бігати, великі груди — щоб дихати у горах, довгий тендітний ніс — водночас щоб гріти холодне повітря й хоч трохи фільтрувати радіоактивну гидоту.

Полонені елойки цінувалися у підземних містах. А що не розмовляють, й замість "елой" видають різке, схоже на гавкання "ельф! ельф!" — то це навіть добре. Бо хтозна, щоб вони розповідали тоді, а кому воно треба?

За інших обставин чоловік би спробував трохи пополювати. Але не зараз.

Тарілка політала ще трохи й повернулась — таким самим хитрим зигзагом.

"...вилетіли удосвіта — з таким розрахунком, щоб поки долетимо — сонечко вже піднялося. Й заходити планували зі сходу — спробуй-но, постріляй, коли сонце в очі. Стріляли, аякже. Бувало, прилетиш — а у крилі дірка. Або й в фюзеляжі. Хто був обережнішим — то підкладали сковорідки під зад, але наша трійця якось так

підібралася, що... е, коротше, хуліганська трійця була. Молоді, дурні... Розважалися тим, що били колесами по головам. А що вже кінноту ганяли!.."

Далі на пливці була довга-предовга пауза, й чоловік пам'ятав, як заплющилися в дідуся очі, як ледь помітним стало дихання, і як він, теж хлопчисько небоязкий, трохи злякався — чи не помирає дідусь? А якщо ні, то чому замовк?

Пройшло дуже багато років, перш ніж він зрозумів — чому.

Але нікому було стояти поруч з магнітофоном, а надиктовувати комп'ютеру чомусь не хотілося.

"...злітали — у повній темряві. Знаєш, як страшно летіти — й не бачити абсолютно нічого. Лише зорі та якісь вогники далеко-далеко на обрії. Й лампочку біля компаса. Компас магнітний, літак дерев'яний, в принципі, має показувати правильний курс, але ж у повітрі трясє, й скаче та стрілка, як скажена лисиця. Летиш хвилин десять, двадцять, тридцять — а здається, ніби завис у чорноті, й нема більше неба, й землі немає, й взагалі світ десь подівся, наче вкрали його, а тебе й літачок — чи то забули, ви то вирішили не брати. Ти питав, чи не страшно було літати на етажерці? Ні, не страшно. Й коли стріляють не страшно, і навіть коли влучають — теж не дуже. А от висіти у темряві — оце, я тобі, онучку, скажу — щось жахливе..."

Мав рацію дідусь, а онук значно пізніше мав нагоду те перевірити й переконатись.

Мав дідусь рацію, а на літачку рації, ясна річ, не було.

"...отак і летіли, витримуючи курс, й сподівалися, що за півгодини один від одного далеко не відлетимо. І не зіткнемось. І як тільки починало сіріти небо — так одразу й крутили головами на всі боку — де, мовляв, друзі-товариші? Коли знаходили один одного, а бувало, що й ні. Колись загубився, так сам і злітав, знайшов ворожого аеростата, обстріляв, ще й на зворотному шляху пару гранат на колону скинув, прилетів — а хлопців нема. Півгодини нема, годину, дві. Сидів і дивився в небо. Вже думав, що квит. Але ні! Прилетіли, крилами помахали — мовляв, все гаразд, сіли. Питають — "а де ти подівся?" І я питаю — "а де ви поділись?" Ну й... виявилось, загубились вони, орієнтацію втратили, сіли біля якогось села, та й горя зайшли до шинку. А ранок же, пияків нема, а шинкарка самотня. Ну й... кхе-кхе, рано тобі ще про таке слухати..."

Онук слухав і дивувався — але не тому, що молоді хлопці заскочили до шинкарки. Дідусь застарів — тодішня молодь у десять років вже трохи розумілась на цьому питанні, а у дванадцять — то й поготів. Онучка здивувало, що пілоти отак взяли — й сіли біля дороги.

Бойові літаки часів молодості онуку вміли сідати лише на бетонну смугу. Хто ж знав, що настануть часи, коли бетонних смуг вже не буде, й доведеться вчитись сідати куди завгодно.

А нічні польоту його не вразили — подумаєш, що тут такого. Темряви він уже давно не боявся.

"...почало світати, аж дивлюсь — летить хтось поруч, крило в крило. Придивився — ну точно! Один друзяка, а за ним й другий. Метрів десять, вітер дмухне — й зіткнення!

Обматюкали — я його, він мене, посміхнулись, розійшлись трохи. Летимо далі. Аж глип..."

На цьому місці дід теж зробив паузу, але вже не заплющував очі, й дихання його не слабкішало, а навпаки — глибоко дід вдихнув, як наче знову летів у повітрі й знову вдивлявся у напівтемряву — що воно за проява?!

...глип — боже мій, що воно за проява?! Величезне, як дирижабль, але лине швидко, наче літак. Й крила — могутні крила, хоч мотори до них чіпляй. Й пре над самою землею, пагорби обминає, та вправно так, що аж заздрісно стало. А якраз перед цим, казали нам, ніби з'явилися у ворога якісь новітні бомбардувальники — великі, могутні, мало не тонну бомб піднімають, й кулемети з усіх боків, і ще якась хитра зброя. Оце, думаю, пощастило! Ось зараз ми його!... Хіба, може, попередити, дати чергу впоперек курсу, щоб не зненацька. Щоб благородно, знаця."

Тоді для онуку це прозвучало нормально, а от пізніше, вже будиши дорослим, чоловік кожен раз посміхався. Щоб благородно, знаця. Щоб не зненацька.

Що ж, тоді вважалося також хорошим тоном сфотографувати могилу збитого ворога й послати картку його рідні. За лінію фронту, ага. Війна-війною, а пошта працює.

У наступній війні благородство вже викорінювали наказами. У черезнаступній потреби в таких наказах вже не було.

"...але не встигли. Помітили нас. Розвернулося те чудовисько — та ще з таким радіусом, що не всякий біплан розвернеться! Ліворуч розвернулося — цебто, я від нього виявився якнайдалі, а хлопці — відповідно, ближче, і значно! Хтось навіть пальнути встиг — навряд чи влучив, але хоча б спробував. А от що далі сталося — те й досі в мене перед очима стоїть."

І знову дідусь зробив паузу, й онук тоді зробив паузу. Заслухався так, що й про магнітофон забув, а той все мотав та мотав касету, й тихенько порипував.

"...кажу ж — ще тільки експериментували з озброєнням. Й авіастріли, й гранати, й бомбочки — отакі-от завбільшки, як пляшка з вина. А про повітряний бій взагалі уява була як щось неможливе. Аеростат обстріляти — ще так сая, а літачок — ну як ти у нього влучиш? Хіба що тараниш. Пробували й гаки ставити на крила — обшивку щоб, знаця, один одному шматувати; й гирьку на тросі — щоб ворог мотав на пропелер. Були й кулемети — але клинили вони частіше, аніж стріляли. Молода ще була авіація, дитинкою, можна сказати, була..."

І тут онук посміхався, але вже поблажливо. Змалку цікавився літаками, й знав, що зараз і гармати на них стоять, і ракети, і бомби. А тут — гаки й гирьки на тросі! Ех, дурні тоді були люди, а от він би, якби потрапив...

Не потрапив. Судячи з кількості літератури на цю тему, він не один був такий розумний. Але мабуть, таки неможливо потрапити у минуле, а от в майбутнє — заіграшки. Щоправда, нешвидко і своїм ходом, у реальному масштабі часу — рік за роком.

А й справді — хто ці глибокі старі, як не мандрівники у часі?

Досвідчені, мудрі — але вже безсилі. Й всі їхні спроби передати мудрість своїм нащадкам заздалегідь приречені на невдачу, бо ті не слухають. Кожне покоління має власноніж наступити на граблі.

Й чоловік теж не слухав. І якби не магнітофон — то так би й лишилися дідові оповідки десь поміж казками й легендами. А може й забулися б геть.

А так — лишилися.

"...вийшов з-під вогню імельманом — уявляєш, таке здоровило, а крутнувся, наче винищувач. Ми, усі разом, спробували кинутись навздогін — але ясна річ, на вертикальному маневрі втратили швидкість. Хто більше, хто менше... я взагалі зірвався у штопор... й саме це мене врятувало. Ворог розвернувся й спікірував. Я вже казав тобі, що то були часи експериментів? Ставили на літаки кулемети, маленькі гармати, гаки, ракети, гирьки на тросиках... ходила чутка про вогнемети, але їй мало хто вірив. А тепер виявилось, що даремно.

Замість стріляти — ворожий літак плюнув вогнем. Не прямо поперед себе — ще б пак, сам би й влетів у полум'яну хмару. Трохи осторонь. Цебто, вогнемет у нього був, мабуть, на турелі. Були, були такі експерименти — французи навіть посадили кулеметника поперед гвинта, у такій собі причіпній кабінці. Отже, ворог у власний свій вогонь не влетів. А от мій товариш якраз під нього й потрапив.

Знаєш, онучку, я теж кілька разів горів. Страшно це. Страшно не тим, що гориш, не тим що боляче — а повільністю та невідворотністю. Летиш — і косиш оком на крило, а по обшивці вогник біжить. Або з бака — кап та кап вогняними крапельками. Оце страшно.

А тут було все не так. Тут літак увійшов у вогонь — і не вийшов. Щось випало донизу — якісь уламки, геть почорнілі й покручені — та й по тому. І тоді я злякався. Так злякався, що й досі соромно.

Ворог розвернувся й погнався за другим товаришем — навздогін. Легко наздогнав, без зусиль. Плюнув зі свого вогнемета — і знову та сама картина. Тільки що був літак — а за мить вже якісь почорнілі рештки. А потім він знов розвернувся, й згадайся, на кого..."

І тоді, у дитинстві, онук затамував подих, і потім, хоч скільки разів слухав цей уривок, а все одно щось перехоплювало груди.

"...два прожектори. Неяскраві такі, червоні. Усе навколо як наче облило кров'ю. Крила червоні, прилади червоні, небо червоне. Це я вже пізніше здогадався, що справа не лише у прожекторах, а й сонечко викотилось, червоне-червоне, наче знаючи, що того дня розпочнеться найбільша битва, й мало не вся Європа почервоніє. Але у мене, чесно скажу, не почервоніло в очах, а потемніло, як наче смерть побачив, та не чиюсь, а свою ріднесеньку. А потім вогнемет спрацював."

Хтозна, може з тих часів й з тих розповідей й народилася в онука шанобливе ставлення до вогню. Поважав він його, й побоювався, а вогонь, схоже теж його вибрав. Принаймні, більшість шрамів на шкірі чоловіка були від полум'я, а не від металу. І на душі теж, хоча той вогонь, що обпікав душу, був трохи іншого роду.

"...ухилився. Досі не можу зрозуміти, як саме. Пам'ятаю, що тягнув, тягнув ручку керування, щосили тягнув, та не пам'ятаю, куди. Й педалі давив — але знову ж таки, не скажу, ліву чи праву. Коротше кажучи, вивернувся. Опинився якраз під, й трохи ліворуч. Перекинувся бойовим розворотом, й, поки сам не оговтався — втопив гашетку щосили. Й влучив. Влучив якраз під пахву, якщо можна так висловитись — туди, де крило до фюзеляжу причеплене. І знаєш що? Я так думаю, що якби вліпив у якесь інше місце — то... то й не розповідав би зараз це все тобі, та й тебе б не було, бо ми з твоєю бабусею познайомилися значно пізніше".

Онук пам'ятав, що з усієї розповіді цей момент вразив його найдужче. Досі все сприймалося наче казка — цікаво послухати, можна у неї погратися, але насправді Діда Мороза нема. Аж глип! Виявляється, що якби дідусь тоді не рвонув щосили ручку якогось там керування, то не було б в світі тата, і мама вийшла б за когось іншого, і він, онук, така важлива для світу істота, був би кимось іншим... наприклад, товстим задишливим хлопчаком із сусіднього двору.

Він був настільки шокованим, що пропустив повз вуха досить важливий момент, і лише потім, набагато пізніше раз по раз переслухував запис, намагаючись зрозуміти.

"...наче крізь дощ пролетів. Густий і смердючий. Й морду забризкало, й руки, та й одяг був геть просочений. Таке, як наче мастило — але червоне. Але не звернув уваги, бо ворог якраз зірвався у лівий віраж, й на повній швидкості зачепився крилом об землю.

Розірвало. Ясна річ, розірвало, й потягло його по землі, як цигана за конем. Щось загорілося, щось димом пішло. А я, все ще ошелешений, обпечений, гидотою тією забризканий, сонцем засліплений, лише тоді здогадався розвернутися та й поглянути — що ж це я завалив? А коли поглянув...й коли здогадався... знаєш, онучку, ніколи й нікому більше я цієї історії не розповідав. Ти перший. І, мабуть, будеш й останнім."

Юність жорстока. Тоді онук не звернув уваги на зітхання діда. Й ще багато на що не звертав уваги, аж поки на поминках не сказав хтось із родичів:

— Славне життя він прожив, бойове! Кулі його не брали, й вогонь не палив!

Згадав тоді юнак дитинство, відкопав серед мотлоху стареньку касету й на старенькому ж магнітофоні її переслухав. А потім ще й переписав на більш якісну плівку.

Й сам не знав, що тим самим визначив своє життя на багато, багато, багато років вперед.

Та й життя багатьох інших людей також, бо немало з них перед смертю проклинали онука, батьків його проклинали, а як хто конав довго — від радіації там, або що — то встигав закласти увесь рід його коліна до сьомого. Але якось ті проклятті навпаки діяли — жив чоловік не можна сказати, щоб дуже щасливо, але довго.

А померти вирішив тут, у горах.

Тарілка сховалась й негайно передала літакові усе, що рознюхала. Нюхала вона у досить широкому спектрі, й перепон для її нюху було небагато. Там, де сніг поглинав інфрачервону компоненту, проходило мікрохвильове випромінювання. Де суцільна

крига ковтав мікрохвилі, вмикався акустичний канал. Де з невідомих причин здихала акустика, в хід йшло рентгенівське випромінювання, й в радіусі кількох сотень метрів не було такої ділянки, де лишилась якась таємниця. Скорилаь Земля, наче полонена ельфійка, лягла долі й відкрила все, що ховала.

Сто метрів ліворуч — великий трикутник. Основний лонжерон, допоміжний, хитре сплетіння нервюр. Усе покручене-пошматоване — так й не дивно, не з дивана падало, з неба! Шар ґрунту близько півметра — теж нічого дивного, не з учора воно тут лежить, півтора століття минуло!

Але не крило цікавило чоловіка, а дещо важливіше.

Хвіст. Теж відірвало під час важкого падіння, й теж тягло-розривало страшною інерцією.

Метал. Заіржавіла безформна дванадцятициліндрова брила. Помилився дідусь — не все згоріло у лютому полум'ї пекельного вогнемета.

Чоловік підняв голову й вперше за весь час подивився у небо. Тут, саме тут півтора століття тому пролетів його дід. Молодий, гарячий, двадцятирічний хлопець. Юнак. Щеня.

Далі на карті було ще кілька безформних уламків, й, нарешті, короткий трикутник носової частини. Пощастило — неподалік. Сотня кроків, не більше.

У кінці отих кроків серце чоловіка калатало так, що він аж злякався.

Рано! Попрацюй, серденько, іще трошки.

Місцевість сприяла — знахідка лежала якраз посеред вузької улоговини. Мабуть перед тим, як настала багаторічна зима, тут був яр. Можливо, тік невеличкий ручай.

Зараз ми це відновимо!

Чоловік витягнув з кишені невеличкий контейнер. Видерся на засніжений пагорб — мапа показувала, що під ним суцільний скелястий вихід. Моноліт! Безпечний та незворушний!

Висмикнув чеку й закинув контейнер у сніг.

Хоч скільки разів чоловік вже бачив таке, а все одно не міг відвести очей. Якщо раптом хтось з елоїв підкрався ближче й зараз спостерігає з під якогось замету, то мабуть, потім розповідатиме дітям про сніжного демона. Спав він собі під снігом, аж прийшов якийсь зайда, розбудив й розлютив. Схопився демон на рівні, піднявся на весь свій могутній зріст, вдихнув як слід, зриваючи сніг з скель, та дерева ламаючи, та як дихне теплом!..

Розповідатиме — якщо виживе, ясна річ.

Ні, не виживе. Невдало розташувалися ельфи, не вистачило їм кеби допетрати, що долина — це хоч і затишно, але небезпечно. Втім, хто б тут допетрав? Хто міг знати, що прилетить чоловік й викине теплову мікробомбу?

Ніхто.

І танув сніг. і ревіла вода, й здирала геть нарослий за півтора століття горбок, й горіла земля, вкриваючись попелом, й безмовно волали, захилинаючись, ельфи, й сполошилися на орбітах супутники, й станції сейсморозвідки теж каженіли від такого

нахабства.

Але то вже не мало значення.

Бо з-під горба, з-під потоків води — виринав, спливав, рвався на волю могутній череп. Цього разу вже не криваво-червоні, а вугільно-чорними були його очі-прожектори; й не мав він напалму у грудях, щоб спопелити нахабного зайду, й не струменіла вже драконяча кров у його артеріях, щоб скупатися в ній й не боятися куль та вогню.

Не було цього всього, і вже не буде ніколи, бо останній був той дракон, та й, мабуть, вже тоді був немолодим і охлялим.

А тепер він був мертвим. Кістяком він був, та й то наполовину зотлілим. Й навряд чи зацікавив би когось, окрім археологів, якби не.

Так, лишалося ще одне "не".

Вода зійшла, а та, що лишилася — швиденько, на очах почала творити новий крижаний панцер й чоловік заворушився. Зіскочив з горба, послизнувся в багнюці, упав, вивалювся — але то вже не мало значення.

Підійшов ближче, вигорнув з пащі тварюки ще кавалок багна. Витяг з сумки замашний молоток й, не жаліючи пальців, вибив чорні, гострі, досі моторошні зуби.

Щось промайнуло у небі, й літак заволав-закричав, сповіщаючи господаря про небезпеку.

Чоловік заспішив ще дужче, нашвидкуруч вибив усе, що лишилося, озирнувся.

Місце, де впала бомба, все ще курілося, за кілька метрів від центру кипіло багно, але трохи далі була просто змішана із попелом чорна земля, й вона була тепла.

Чоловік поспіхом виорав неглибоку канавку, щедро сипонув вибитими зубами, голіруч їх загриб. На мить завагався, але одразу ж зібрався з духом й ножом різонув по лівиці. Цівка крові бризнула на гарячий попіл, й не червоною здалася — а чорною.

Літак заволав ще голосніше, чоловік підскочив, й кинувся геть — не до літака, а подалі від щойнопосяяного. Вчасно — чорна блискавка народилася в небі, скотилася, наче крапля роси листом й гримнула вибухом. Літак помер.

Чоловік біг до лісу, не озираючись, плямував кров'ю багно та сніг, і знав, що не встигне.

Не встиг, ясна річ. Ще одна блискавка, трохи менша, вдарила за пару кроків ліворуч, скрутила у бублик, відкинула вбік. Як не дивно, але чоловік не втратив свідомість, і навіть зміг ворухнутись — повернув голову так, щоб побачити посіяну грядку.

Земля на ній вже піднялась рівними горбиками, й чоловік посміхнувся.

Сил говорити вже не було, але думати ще так сяк вдавалося.

"Ростіть, дітки,— безгучно сказав чоловік. — Ростіть-виростаєте. Тільки не сваріться між собою, тим більше, Кадма поблизу нема. Ростіть великими й дужими... і якщо вже заради того, щоб вас побити, люди не припинять вбивати один одного, то я вже й не знаю, що тут робити."

Він ще раз посміхнувся — бо ще одна думка встигла проскочити у майже згаслій

свідомості.

"...а якщо раптом ні... якщо й вас виявиться замало для цього... то знаєте що? Гучно хряснути за собою дверима — це теж непога..."

26.02.11 - 08.03.11